

Dr. sc. Ljubomir ZOVKO, redoviti profesor, Pravni fakultet, Mostar

PITANJE ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNE PODJELE BiH U VRIJEME ŠESTOSIJEČANJSKE DIKTATURE 1929. GODINE

Sažetak

Stvaranjem prve zajedničke jugoslavenske države Kraljevine SHS 1. 12. 1918. godine velikosrpski vladajući krugovi u Beogradu su u potpunosti nametnuli centralističko-unitarističko državno ustrojstvo nove države. Cilj je te politike bio negirati povijesne zemlje Hrvatsku i BiH, te osigurati prevlast i hegemoniju beogradskih vladajućih struktura na čelu s dinastijom Karađorđevića. Tzv. Vidovdanskim, nametnutim, ustavom iz 1921. godine bilo je predviđeno da se teritorija BiH podijeli u šest oblasti, ali je svaka od njih zasebno i bez ikakvih međusobnih veza bila izravno podčinjena centralnoj vladi Kraljevine SHS.

Međutim, i pored toga što je Ustavom iz 1921. godine bilo predviđeno da se i u BiH što prije organiziraju oblasti, u toj je pokrajini neposredno nakon donošenja Ustava uspostavljena Pokrajinska uprava za BiH s pokrajinskim namjesnikom na čelu. Pokrajinska uprava u BiH djeluje do 1924. godine, kada se konačno organiziraju oblasti. Svu vlast u oblastima imali su veliki župani, koji su neposredno podčinjeni ministru unutarnjih poslova. Zavođenjem šestosiječanjskog režima 1929. godine, organiziranjem novih administrativnih jedinica, banovina, teritorij BiH je bio potpuno razbijen i područje je razdijeljeno i spojeno s djelovima drugih jugoslavenskih zemalja.

Potpunim razbijanjem povijesne cjeline i teritorijalnog jedinstva Bosne i Hercegovine i brisanjem ostalih nacionalnih i povijesnih granica vladajući velikosrpski krugovi s kraljem Aleksandrom na čelu su u potpunosti uspjeli osigurati u Drinskoj, Vrbaskoj i Zetskoj banovini većinu srpskog pučanstva. Time je pod parolom integralnog jugoslavenstva još čvršće i odlučnije sprovedena politika pune državne i nacionalne unifikacije s ciljem da se razbije i politički onemogući osobito hrvatski nacionalni pokret i trajnije učvrsti hegemonija velikosrpskih vladajućih krugova u Beogradu.

Stvaranjem prve zajedničke jugoslavenske države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1918. godine velikosrpski vladajući krugovi u Beogradu su u potpunosti nametnuli centralističko-unitarističko državno ustrojstvo nove države.

Osnovni je cilj te politike bio negirati povijesne zemlje, Hrvatsku i BiH, te osigurati prevlast i hegemoniju beogradskih vladajućih struktura na čelu s dinastijom Karađorđevića. U skladu s tom politikom u nametnutom tzv. Vidovdanskom ustavu iz 1921. godine bilo je predviđeno da se "uprava u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca vrši po oblastima, okruzima, srezovima i općinama". Na čelu oblasti nalazio se veliki župan koga je postavljao izravno kralj i koji je upravljao preko državnih organa poslovima državne uprave u oblasti. Pored velikog župana kao "državnog organa" za poslove "mesnog, opštinskog, sreskog i oblasnog značaja ustanovljava se mesna, opštinska,

sreska i oblasna samouprava, uređena na načelu izbornom”.¹ Samoupravni organi vlasti u oblastima bili su oblasna skupština i oblasni odbor, a u kotarima kotarska skupština i kotarski odbor, kojima su oni uporno davali nazive sreski.

I pored toga što su vladajući velikosrpski krugovi u Beogradu nastojali sprovesti potpunu centralizaciju vlasti u novostvorenoj državi, u Ustavu iz 1921. godine bilo je predviđeno uvođenje Pokrajinske uprave za BiH. To je bilo predviđeno u 134. članku Ustava, u kojemu se, između ostalog, ističe da “po stupanju na snagu ovoga ustava ostaju privremeno sadašnje pokrajinske uprave svaka na čelu sa pokrajinskim namjesnikom, kojega imenuje kralj na prijedlog Ministra unutarnjih poslova. Pokrajinski namjesnik vrši pokrajinsku upravu preko šefova odjeljenja pod neposrednim nadzorom Ministra unutarnjih djela, a kao organ nadležnih ministara, na osnovu dosadašnjih zakona - i uredaba”.² U trećem stavku spomenutog članka Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca istaknuto je da “dok budu trajale pokrajinske uprave, odjeljenja pojedinih ministara u pokrajinama dužna su da za svoje prijedloge općeg karaktera ili koji se odnose na službeno osoblje, zatraže mišljenje pokrajinskog namjesnika prije ministarskog rješenja”. Prema tome, pokrajinskim namjesnicima je ostavljena mogućnost uvida u cjelokupno poslovanje Pokrajinske uprave. Uz akt o postavljenju Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu, 21. srpnja 1921. godine, bila je pridodata okružnica svim odjeljenjima i odsjecima Pokrajinske uprave.

Između ostalog, u toj okružnici je istaknuto “da se provede manipulativna služba u pogledu preinake naslova zemaljske uprave”. Pozivaju se svi organi vlasti “da upute sve podređene referente, da prigodom rješavanja spisa na referentnim arcima odmah isprave na sada u upotrebi stojećim ovopoglednim tiskanicama naslov sadašnje uprave, predcrtanjem naslova ‘Zemaljska vlada’ i da na to mjesto stave ‘Pokrajinske uprave’”.³

Postupajući u duhu odredaba Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, posljednji predsjednik Zemaljske vlade BiH Nikola Đurđević⁴ podnio je formalno ostavku na taj položaj, a 11. srpnja 1921. godine uslijedio je kraljevski dekret o njegovom imenovanju za pokrajinskog namjesnika za Bosnu i Hercegovinu.⁵

U organizacijskom sastavu Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu ostalo je samo pet odjeljenja, i to: Odjeljenje za unutarnje poslove ili Administrativno odjeljenje (resor Ministarstva unutarnjih djela), Odjeljenje za poljoprivredu i vode

¹ Branko Petranović - Momčilo Zečević, *Jugoslavija 1918-1984*, čl. 96. Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 28. lipnja 1921, 180.

² *Zbornik zakona i naredaba za BiH*, 1921., 151.

³ Arhiv, Pokrajinska uprava (u daljnjem tekstu PU), br. 110896/1921.

⁴ Prvi predsjednik Narodne odnosno Zemaljske vlade Atanasije Šola vršio je tu funkciju do 26. 2. 1920. godine. Za novog predsjednika izabran je dr. Milan Srškić, sarajevski odvjetnik, koji je 3. 3. 1920. godine u Beogradu pred kraljem položio prisegu na tu dužnost. Za manje od godinu dana po dolasku na dužnost predsjednika Zemaljske vlade Srškić je podnio ostavku koja mu je ukazom 16. 2. 1921. godine i usvojena. Istog je dana za novog predsjednika Zemaljske vlade imenovan dr. Nikola Đurđević, odvjetnik iz Slavonskog Broda. (Kasim Isović, “Struktura i funkcioniranje organa državne uprave u BiH u vremenu 1918-1924. godine”, *Glasnik Arhiva i Društva arhivista BiH*, godina II., Sarajevo, 1968.

⁵ Isto, 61.

sa Generalnom inspekcijom rada (resor Ministarstva poljoprivrede i voda), Odjeljenje za pravosuđe (resor Ministarstva pravde), Odjeljenje za prosvjetu i vjere (resor Ministarstva prosvjete i Ministarstva vjera) i Odjeljenje za socijalnu politiku (resor Ministarstva socijalne politike). Provodeći odredbe Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Narodna skupština je 26. travnja 1922. godine donijela Zakon o oblasnoj i sreskoj samoupravi, kojim je bila predviđena podjela države na 33 oblasti.⁶ Tim je zakonom predviđena uspostava 6 oblasti u Bosni i Hercegovini: tuzlanske, sarajevske, mostarske, travničke, vrbaskе i bihaćke. Međutim, i pored toga u Bosni i Hercegovini je i dalje zadržana Pokrajinska uprava. Ministarstvo unutarnjih djela je požurivalo uspostavu oblasti smatrajući da je već vrijeme za odumiranje pokrajinskih vlada koje su, i pored svih smanjivanja njihovih ovlasti u narodu, smatrane kao vlade njegove uže domovine. To je svakako bilo u suprotnosti s centralističko-unutarističkom politikom što brže centralizacije državne uprave na kojoj su kralj i vlada inzistirali i radili poslije ujedinjenja. U svezi s tim već 26. kolovoza 1922. godine za pokrajinskog je namjesnika Bosne i Hercegovine imenovan bivši načelnik mostarskog okruga, Ljubomir Vulović, čiji je glavni zadatak bio da sprovede ukidanje Pokrajinske uprave u Bosni i Hercegovini i da njezine poslove prenese jednim dijelom na nove organe državne uprave, tj. oblasti s velikim županima na čelu, a drugim na određena resorna ministarstva.⁷

Ukidanje Pokrajinske uprave bio je veoma složen posao te je potrajao tijekom cijele druge polovice 1923., a okončan je tek krajem veljače 1924. godine. Rad pojedinih odjeljenja Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu nije prestao istovremeno. O ukidanju Administrativnog odjeljenja odnosno Odjeljenja za unutarnje poslove odlučeno je 17. kolovoza 1923., ali je ukinuto s obzirom na složenost poslova u njemu tek 31. prosinca 1923. godine. Odjeljenje vjera ukinuto je konačno 8. prosinca 1923., Odjeljenje za pravosuđe 18. prosinca 1923., Odjeljenje za socijalnu politiku 28. prosinca 1923., Odjeljenje za poljoprivredu i vode 31. prosinca 1924., Odjeljenje za prosvjetu 14. veljače 1924. i Zdravstveni odsjek za Bosnu i Hercegovinu 1. veljače 1924. godine.⁸

Aktom je 25. veljače 1924. godine pokrajinski namjesnik Vulović izvijestio Ministarstvo unutarnjih poslova o konačnom ukidanju svih poslova Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu. "Usljed toga nema više odjeljenja niti odsjeka Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu i time je ista potpuno prestala postojati. Ovim povodom udovoljavam konačno i naređenju Gospodina Ministra unutarnjih Djela." Istovremeno Vulović piše da se time i razrješava svoje "dosadašnje dužnosti Pokrajinskog namjesnika za Bosnu i Hercegovinu, obavivši sve poslove oko ukidanja Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu".⁹ Time je konačno, poslije više od 5 godina, ukinuta Pokrajinska uprava u Bosni i Hercegovini, a uvedena administrativno-teritorijalna podjela na oblasti kako je bilo i predviđeno Ustavom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Zakonom o oblasnoj i sreskoj samoupravi od 26. travnja 1922. godine.

⁶ Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 92/1922.

⁷ ABiH, PUBiH, br. 10069/1922.

⁸ ABiH, PUBiH, br. 395/1924.

⁹ ABiH, PUBiH, br. 765/1924.

U Vidovdanskom je ustavu bilo predviđeno da će se organizacija i ovlasti "državnih" i samoupravnih tijela (općina, kotara i oblasti) regulirati posebnim zakonom. Poslije Zakona o podjeli zemlje na oblasti, koji je izdat 26. travnja 1922. godine, donijet je 28. travnja te godine i Zakon o općoj upravi kojim su precizirani poslovi i odnosi između oblasnih i centralnih državnih organa. Tim je zakonom utvrđena potpuna vertikalna centralizacija upravljanja državom, čime su još više ojačani temelji političke hegemonije tadašnjih velikosrpskih vladajućih krugova nove države.

Prema Zakonu o općoj upravi, poslove opće uprave vrši u granicama zakona, a prema uputama i pod nadzorom nadležnih ministara, u oblasti oblasni veliki župan, a u srezu (kotaru, okraju) sreski (kotarski) poglavar. Veliki župan i kotarski poglavari vrše poslove koji spadaju u njihove ovlasti samostalno i za njih osobno odgovaraju. Njima dodijeljeni referenti i pomoćno osoblje vrše svoj rad po njihovim naputcima i pod njihovom odgovornošću. U davanju stručnih mišljenja i čisto tehničkom poslovanju referenti su samostalni.¹⁰ Što se tiče odnosa velikog župana s ostalim organima uprave u oblasti, on im daje u granicama svojih ovlasti zapovijedi i naputke, te prima izvješća o njihovom radu. Istovremeno veliki je župan kao predstavnik Vlade u oblasti mogao zadržati svaku odluku oblasnih samoupravnih organa, oblasnih skupština i oblasnih odbora.¹¹ Spomenuti samoupravni oblasni organi su u stvarnosti imali samo savjetodavni karakter. U jednom dopisu Oblasnog odbora Sarajevske oblasti velikom županu Sarajevske oblasti 30. svibnja 1928. godine, u vezi s izmjenama i dopunama koje je trebalo učiniti u Zakonu o oblasnoj i sreskoj samoupravi, posebno kada je u pitanju odnos između "državnih" i "samoupravnih" organa u oblastima odnosno kotarima, izričito je naglašeno da je spomenutim Zakonom za organe oblasnih samouprava predviđeno samo "donošenje mišljenja po zakonskim prijedlozima i uopće svim drugim predmetima za koje vlada traži njihovo mišljenje". Po mišljenju oblasnog odbora Sarajevske oblasti, time se oblasnim samoupravama ograničava ono "pravo molbe svim vlastima bez razlike", koje je zajamčeno svim fizičkim i pravnim osobama čl. 15. Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a ujedno se time "koči i inicijativnost oblasnih samouprava".¹² Očigledno je da su oblasni samoupravni organi bili potpuno podređeni velikom županu kao državnom organu vlasti u oblasti.

Osim samoupravnih organa u oblastima, po Zakonu od 26. travnja 1922. godine, bilo je predviđeno uvođenje tzv. samoupravnih organa i po kotarima, kotarskih skupština i odbora. Skupština je birana na kotarskim izborima, a sazivao je, po potrebi, veliki župan. Kotarski se odbor sastojao od pet članova, od kojih je jedan bio predsjednik. Kotarski odbor, kao i oblasni odbor, rješavao bi svoje poslove na sjednicama. On je bio izvršni organ kotarske skupštine. Kao što se nadzor nad poslovima oblasnih samoupravnih vlasti vršio preko oblasnog velikog župana, tako je i nadzor nad poslovima kotarskih samoupravnih organa vršio kotarski poglavar (načelnik). Kotarski je poglavar bio neposredni vršitelj opće uprave u kotaru i stajao je pod neposrednim nadzorom velikog župana. U

¹⁰ Službene novine Kraljevstva SHS, 92, 28. 4. 1922.

¹¹ Isto.

¹² ABiH, Veliki župan Sarajevske oblasti, br. 3507/1928.

udaljenim su se mjestima osnivale sreske odnosno kotarske ispostave, koje su bile podređene kotarskom odnosno sreskom načelstvu, u krajnjoj liniji velikom županu.

Državnim udarom, 6. siječnja 1929. godine, kralj Aleksandar Karađorđević je ukinuo Ustav i raspustio Narodnu skupštinu obrazlažući to negativnim iskustvom s parlamentarizmom i političkim strankama, čiji sukobi ugrožavaju i državnu zajednicu. Na osnovi tada donesenog Zakona o kraljevskoj vlasti u vrhovnoj državnoj upravi kralj je postao nositelj "sve vlasti u zemlji", s obrazloženjem da je pozvan da "svim sredstvima čuva državno i narodno jedinstvo". Prema spomenutom Zakonu, kralj izdaje i proglašava zakone, postavlja državne činovnike i daje vojne činove. Njegova osobnost je neprikosnovenjena. Kralj imenuje predsjednika i članove Ministarskog savjeta koji su neposredno pod njegovom vlašću i rade po njegovim ovlastima. Ministri su odgovorni kralju.¹³

Prema Zakonu o zaštiti javne sigurnosti i poretka u državi, od 6. siječnja 1929. godine zabranjen je rad i raspuštena su sva udruženja i političke stranke "koje vrše propagandu ili ubjeđivanje drugih, da treba promijeniti postojeći poredak u državi. Istovremeno se zabranjuju i rasturaju sve političke stranke, koje nose obeležje versko ili plemensko".¹⁴

Neposredno nakon šestosiječanjske proklamacije izdat je Zakon o općinama i oblasnim samoupravama.¹⁵ Tim zakonom bilo je predviđeno raspuštanje samoupravnih oblasnih organa, oblasnih skupština i oblasnih odbora, a oblasnim velikim županima izdata je zapovijed da umjesto njih u svojim oblastima postave oblasne komesare. Tako je umjesto Oblasnog odbora i Skupštine u Sarajevu za oblasnog komesara određen F. Spaho, u Travniku dr. M. Mikanec, u Tuzli Lj. Peleš, u Mostaru dr. B. Božić nakon odbijanja N. Preke da primi tu funkciju, u Banjoj Luci dr. T. Lazarević, a u Bihaću komesar je kraće vrijeme bio T. Šandrk, pa onda dr. S. Ilišević.¹⁶ Povodom postavljanja F. Spahe za komesara sarajevskog Oblasnog odbora predsjednik Vlade Petar Živković je 14. siječnja 1929. godine uputio brzojav velikom županu sarajevske oblasti M. Nikoliću i, između ostalog, naglasio da su "sve funkcije oblasne samouprave usredsređene u jednoj ličnosti, u toliko veći mora biti Vaš nadzor, zakonit i ispravan rad jer ćete i Vi za to odgovornost snositi".¹⁷ Rad komesara u oblastima je iscrpno regulirala Uredba o radu komesara oblasne samouprave, koja je izdana 10. siječnja 1929. godine.¹⁸ Oblasni komesari vršili su svoju dužnost sve do 16. studenog 1929. godine, kada su konačno bili razriješeni i predali banovima poslove oblasnih samouprava.¹⁹ Zakonom o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja, 3. listopada 1929. godine, uvedena je nova administrativno-teritorijalna podjela države. Čl. 1. toga zakona promijenjen je službeni naziv države, umjesto Kraljevine Srba,

¹³ Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, 9, 11. siječnja 1929. godine, Almanah Kraljevine Jugoslavije, IV. jubilarni svezak, 1929.-1931., 133.-134.

¹⁴ Isto; Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 134.-135.

¹⁵ Isto; "Vreme", 2531, 10. 1. 1929.

¹⁶ Nedim Šarac, *Uspostavljanje šestojanuarskog režima 1929. godine sa posebnim osvrtom na BiH*, Sarajevo, 1975., 213.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 230.

¹⁹ Isto, 252.

Hravata i Slovenaca Kraljevina Jugoslavija. Prema čl. 2. toga zakona, opća uprava u Kraljevini Jugoslaviji vrši se po banovinama, kotarima (srezovima) i općinama. Banovina ima devet, i to: Dravska sa sjedištem u Ljubljani, Savska sa sjedištem u Zagrebu, Vrbaska sa sjedištem u Banjoj Luci, Primorska sa sjedištem u Splitu, Drinska sa sjedištem u Sarajevu, Zetska sa sjedištem na Cetinju, Dunavska sa sjedištem u Novom Sadu, Moravska sa sjedištem u Nišu i Vardarska sa sjedištem u Skoplju. Posebnu desetu jedinicu činio je glavni grad države tzv. Uprava grada Beograda, Zemuna i Pančeva.²⁰

U izlaganju predsjednika prve šestosijećanske Vlade generala Petra Živkovića na sjednici 3. listopada 1929. godine, između ostalog istaknuto je da se "pri određivanju granica pojedinih banovina vodilo prvenstveno računa o tome da te granice budu prirodne".²¹ Ta tvrdnja ostala je potpuno nepotkrijepljena i neuvjerljiva, jer su se izvršenom podjelom na banovine, gdje je god to bilo moguće, razbijale povijesne teritorijalne cjeline i nastojala se u što više banovina osigurati srpsko-pravoslavna većina pučanstva. To je ostvareno u šest od devet banovina.

Prema Zakonu od 3. listopada 1929. godine, na čelu banovina stajao je ban, koga je postavljao kralj na prijedlog ministra unutarnjih poslova. Ban je bio predstavnik Vlade u banovini te je vršio najvišu političku i opću upravnu vlast u banovini. U njegove ovlasti spadali su svi poslovi opće uprave ako nisu bili u ovlastima odgovarajućih resornih ministara ili kotarskog načelnika. On je poslove iz svoje ovlasti obavljao po zapovijedima i pod kontrolom resornih ministara. Banu su podčinjena sva nadležstva i svi organi opće uprave u banovini. Njemu dodijeljeni referenti i pomoćno osoblje, kao i podčinjeni organi, vrše svoj rad po njegovim nalogima. On rješava kao drugostupanjska opća upravna vlast po žalbama protiv njihovih upravnih akata. Zakon je konačno i formalno ukinuo ostatke već ugašenih institucija lokalne samouprave. Zakonom o banskoj upravi, koji je donesen 7. studenog 1929. godine, bilo je predviđeno u svakoj banovini, pored bana, osnivanje banskog vijeća, koje je moglo imati od dvadeset do trideset imenovanih članova. Njegove je članove imenovao i razrješavao ministar unutarnjih poslova na prijedlog bana.²² Prema Pravilniku o radu banskog vijeća, koji je Vlada donijela početkom srpnja 1930. godine, bilo je predviđeno da je "Bansko vijeće savjetodavni organ Bana", te da njegove članove postavlja i smjenjuje ministar unutarnjih poslova. "Članovi banskog vijeća ne smeju se mešati niti uticati na rešavanje i donošenje odluka u poslovima upravnih vlasti, niti uopšte vršiti ma kakve intervencije kod vlasti. Svoje dužnosti člana banskog veća mogu vršiti samo u sednicama banskog veća i podnošenjem predloga i predstavki."²³ Bansko se vijeće sastajalo redovito samo jedanput godišnje, i to samo na poziv bana. Sjednice u istom sazivu mogle su trajati najviše petnaest dana. Njima je rukovodio osobno ban, a svaki član banskog vijeća je mogao govoriti ako dobije riječ, samo o predmetu koji je na

²⁰ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 5. 10. 1929. godine; Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 143.; Narodno jedinstvo, almanah kalendar Drinske banovine, 1930./1931., Sarajevo, 1931., 23.-25.

²¹ Nedim Šarac, "Promjena naziva i podjela na banovine jugoslovenske monarhije 1929", *Prilozi Instituta za istoriju Sarajevo*, godina X/II, br. 10/2, Sarajevo, 1974., 332.

²² Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 252.-253.

²³ Isto, 262.

dnevnom redu.²⁴ Iz toga možemo zaključiti da je bansko vijeće, s obzirom na svoje vrlo ograničene savjetodavne kompetencije, bilo potpuno podređeno banu odnosno ministru unutarnjih poslova.

Prema Zakonu o banskoj upravi, formirana je Kraljevska banska uprava. Ona se administrativno dijelila na odjeljenja, odsjeke i referate. Odjeljenja banske uprave bila su: opće odjeljenje, upravno odjeljenje, poljoprivredno odjeljenje, prosvjetno odjeljenje, tehničko odjeljenje, odjeljenje za socijalnu politiku i narodno zdravlje i financijsko odjeljenje.²⁵ Na čelu odjeljenja stajao je načelnik odjeljenja. On je vodio poslove svoga odjeljenja, vršio nadzor nad odsjecima odnosno referatima. Na čelu odsjeka bili su šefovi odsjeka, koji su, u pravilu, bili neposredno podređeni načelniku i odgovorni su mu za sve poslove odsjeka. Načelnik odjeljenja banske uprave postavlja se kraljevim ukazom na prijedlog resornog ministra.²⁶

Prema Zakonu o unutarnjoj upravi, 19. lipnja 1929. godine, banovine su se dijelile na kotare (srezove), a kotari na općine. Na području kotara djelovalo je kotarsko načelstvo na čelu s kotarskim (sreskim) načelnikom. Kotarskog načelnika imenovao je kralj na prijedlog ministra unutarnjih poslova. Djelokrug kotarskog načelstva je obuhvaćao poslove opće uprave, kao i djelokrug banovine, ali s tom razlikom da je jedino banovina u svim važnijim poslovima odlučivala, a kotarsko načelstvo u istom poslu samo je sudjelovalo u odlučivanju time što je istražilo, izvijestilo i eventualno predložilo određeno rješenje u tom poslu. Banovina je bila drugostupanjski upravni organ za rješenja koja je donijelo kotarsko načelstvo u određenom poslu opće uprave.²⁷

U većim kotarima može Ministarstvo unutarnjih poslova, na prijedlog bana, u sporazumu s Ministarstvom financija i po odobrenju predsjednika Ministarskog savjeta, za pojedine od kotarskog sjedišta udaljene krajeve ustanoviti kotarske ispostave. Na čelu kotarske ispostave stajao je njezin starješina, koga je određivao ministar unutarnjih poslova. Starješina i podređeno mu osoblje, koje je postavljao ban, bili su pod neposrednom disciplinskom vlašću kotarskog načelnika.²⁸

Prema Zakonu o općinama, koji je donesen 14. ožujka 1933. godine, bilo je predviđeno obrazovanje općinskih organa uprave općinskih načelstava. Općinski su načelnici bili potpuno podređeni kotarskim načelnicima u svim poslovima opće uprave, te su predstavljali u osnovi pomoćne organe kotarskog načelstva u raznim poslovima pripreme za rješavanje poslova opće uprave za koje je i bilo nadležno kotarsko načelstvo ili sama banovina.²⁹

Što se tiče Bosne i Hercegovine, ova je pokrajina Zakonom od 3. listopada 1929. godine bila potpuno razbijena, odnosno potpuno je zanemarena i negirana njezina individualnost, kao uostalom i drugih jugoslavenskih zemalja. Formiranjem banovina teritorij Bosne i Hercegovine podijeljen je između Drinske, Vrbaske,

²⁴ Isto.

²⁵ Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 7. 11. 1929.; Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 252.-253.; Narodno jedinstvo, almanah kalendar Drinske banovine, 29.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto, 19. 6. 1929.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto, 14. 3. 1933.

Primorske i Zetske banovine. U Drinsku banovinu s centrom u Sarajevu ušao je najveći dio teritorija nekadašnje sarajevske (bez fočanskog i dijelova fojničkog kotara) i tuzlanske oblasti (osim dijelova kotara Gradačac, Gračanica i Maglaj), zatim dijelovi travničke oblasti (kotari Žepče i Zenica), znatan dio zapadne Srbije i krajevi u Srijemu oko Vukovara s okolicom.³⁰ Vrbasku banovinu, za čiji je centar određena Banja Luka, činila je bivša vrbaska i bihaćka oblast, s dijelovima travničke (Mrkonjić Grad, Jajce i Glamoč) i tuzlanske oblasti (dijelovi bivših kotara Gradačac, Gračanica i Maglaj), te uskim pojasom preko rijeke Une oko Dvora. Za razliku od Drinske banovine područje se Vrbaske banovine prostiralo isključivo unutar povijesnog teritorija Bosne i Hercegovine. Zapadni dio mostarske oblasti, na desnoj obali rijeke Neretve, s dijelom bivše travničke oblasti (Travnik, Bugojno i Livno) priključen je Primorskoj banovini, a područje s lijeve strane rijeke Neretve istočna Hercegovina ušla je u sastav Zetske banovine.³¹

Potpunim razbijanjem povijesne cjeline i teritorijalnog jedinstva Bosne i Hercegovine i brisanje ostalih nacionalnih i povijesnih granica vladajući velikosrpski krugovi s kraljem Aleksandrom na čelu u potpunosti su uspješni osigurati u Drinskoj, Vrbaskoj i Zetskoj banovini većinu srpskog pučanstva. Time je pod parolom integralnog jugoslavenstva još čvršće i odlučnije sprovedena politika pune državne i nacionalne unifikacije, s ciljem da se razbije i politički onemogućiti osobito hrvatski nacionalni pokret i trajnije učvrsti hegemonija velikosrpskih vladajućih krugova u Beogradu.

³⁰ Almanah Kraljevine Jugoslavije (1929.-1931.), 439.; Narodno jedinstvo, almanah kalendar Drinske banovine, 1930./31., 96.

³¹ Isto, 416. U Vrbasku banovinu, koja je imala ukupno 20 kotara, 9 kotarskih ispostava i 174 općine, uključeni su: Bihać, Cazin s ispostavom Velikom Kladušom, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac s ispostavama Bosansko Grahovo, Drvar i Kulen Vakuf, Ključ, Sanski Most, Glamoč, Jajce, Mrkonjić Grad, Bosanska Gradiška, Bosanska Dubica, Bosanski Novi s ispostavom Bosanskom Kostajnicom, Prijedor, Banja Luka, Derвента s ispostavom Bosanski Brod i Odžak, Gračanica s ispostavom Gradačac i Maglaj, Prnjavor, Kotor Varoš i Tešanj s ispostavom Doboj. U Drinsku banovinu iz BiH ušli su kotari: Sarajevo, Čajniče, Fojnica, Rogatica, Visoko, Višegrad, Zenica, Žepče, Tuzla, Bijeljina, Brčko, Kladanj, Srebrenica, Vlasenica i Zvornik. U Primorsku banovinu iz BiH ušli su kotari: Mostar, Konjic, Ljubuški, Stolac, Bugojno, Livno, Prozor i Duvno, a Zetskoj banovini iz BiH priključeni su kotari: Foča, Bileća, Gacko, Ljubinje, Nevesinje, Stolac i Trebinje. (Almanah Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1931., 399., 428., 439., 479.)

The Question of Administrative-Territorial Division of BiH at the Time of the Dictatorship of 6th January 1929

Summary

By the creation of the first joint Yugoslavian state - the Kingdom of SHS on 12 December, 1918, the ruling circles in Belgrade which supported the idea of Greater Serbia fully managed to impose centralist and unitaristic administrative arrangement of the new state. The aim of this politics was the negation of the historic states of Croatia and BiH, and to ensure dominance and hegemony of the Belgrade-based ruling structures headed by the Karadjordjevic dynasty. The so-called Vidovdan Constitution which was imposed in 1921, envisaged that the territory of BiH was to be divided into six districts, and that each six of those districts, without any interrelationship amongst them, will be subordinated to the Central Government of the Kingdom of SHS.

However, besides the fact that the Constitution from 1921 envisaged that the districts in BiH should be established as soon as possible, shortly after the Constitution was passed a Regional Administration for BiH, headed by the Regional Administration was established. This Regional Administration in BiH was operational until 1924 when the districts were finally established. All authority in the districts was in the hands of Great Zupans which were directly responsible to the Minister of Interior. By the enactment of the Regime of the 6 January in 1929, and through organization of new administrative units-banovine-the territory of BiH was split-up and then divided and annexed to parts of other Yugoslavian countries.

Through a complete break-up of the historic entirety and territorial unity of Bosnia and Herzegovina, and by the erasure of other national and historic borders, the ruling great-serbian circles headed by King Alexander fully managed to ensure a majority of Serbian population in Drinska, Vrbaska and Zetska banovina. This enabled, under the slogan of integral yugoslavism, an even harder and more determined execution of the politics of a full national and state unification, with the aim to destroy and politically disable particularly the Croatian national movement and to strengthen the hegemony of the great-serbian ruling circles in Belgrade.